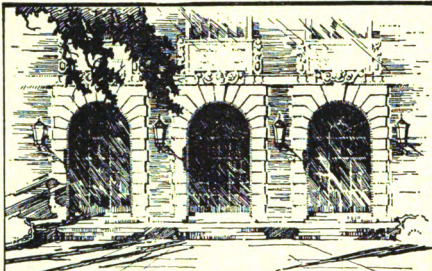

891.79
555
Om

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS

891.79

B53

Om

36
ВОЛОДИМИР БИРЧАК.

МАТУРА

Львів 1902.
НАКЛАДОМ А. ХОЙНАЦКОГО.
З друкарні В. А. Шейковского.

891.79

B53

Om

1. В брамі міського огорода.

На ратуши вибила друга, пів до третої і трета.

А в брамі міського огорода стояв Ромко і говорив матуристам, що йшли на нараду, де мають збирати ся.

— Так, так! Незадовго матура!
— казав Геньо, коли переходив.

А Ромко покивував головою.

— Біда з тою матурою! — казав Янко досить голосно, щоби звернути увагу людей.

— Ет, матура матурою — докинув Кундель — а ми її здамо!

Ромко опять потакував головою, матуристи кричали, а люди гляділи і чули до них співчутє.

2. Збори.

Коли усі зійшли ся, стали застановляти ся, над чим мають радити. Найголоснійше виповідав сво-

ю думку здеґрадований відзначаючий, Бен-Акіба, а коли усіх пере-кричав, мовив:

— Заким приступимо до вла-стивих нарад, то вперед оповім од-ну анеґдотку, що покаже нам, з якої точки належить глядіти на ма-туру.

— Було се еше тоді, коли А-дам не соґрішив і жив в раю. Од-ного дня прїйшов до нього чорт, щоби намовити до гріха і каже: »Може би ти Адаме здавав матуру? Таж ти не зрілий говорити з Бо-гом«. А Адам не знав, що має від-повісти і пішов до неба по раду. »Боже«, каже, »той третий чоловік в раю радить мені здавати якусь матуру. А ти що на то?« А Бог велів нагнати чорта враз з його ра-дою.

— Браво, браво! — кричали майже усі.

— Та дайте спокій — мовив Акіба — то лише початок... так по-чаток... опісля... опісля, як скінчу... Ну а далі то так було: Чортови не удав ся сей підступ і він пішов смирененький і думав сім днів і сім ночий і видумав новий спосіб, що-би Адама іскусити. Не було мату-ри, та найшла ся одна жєнщина,

Ева. Ах ті кобіти! Через них вигнав Бог Адама з раю, через них здаємо й матуру! А все через ті псякров кобіти...!

Та залюблені підняли страшний крик і струтили Бен-Акібу з лавки.

— Ви не маєте права до сего! Я ще не скінчив! Де предсідатель?

І збори стямили ся, що у них нема предсідателя.

Виступив Янко.

— Щоби не прийшло знова до криків, то таки зараз виберім старшину. Менї видає ся, що на предсідателя найвідповіднійший Ветеран. Він вже не раз — не два пробував стати зрілим, та — очевидно не зі своєї волі — не зістав. А на віцепредсідателя Брегадир, що пускав «віци» в тамтогорічних матуральних задачах.

А кожний підходив до обох кандидатів і желав їм, щоби свої гідности еще много — премного літ могли сповняти. А оба кандидати струтили Янка з лавки.

По довгих торгах вибрали голову, піднесли до гори і спустили на землю. А він обтріпав убранє, подякував за честь і обняв уряд. І положенє змінило ся о стільки, що

тепер стручували бесідників уже за відомостию голови.

Голос дістав опять Бен-Акіба.

— Я наговорив перше може й троха дурниць, то тепер жалую, але ви не переривайте мені, то я тепер тим бельферам наговорю! Ой дам я їм, дам! Я згадував уже, що Бог не дозволив Адамови здавати матуру, а ті бельфери кажуть нам тепер учити ся! І ми упадаємо морально і слухаємо їх, ми упадаємо морально...

— Брешеш! — кричав Відзначаючий.

— Аво! Кулаком об стіл, а ножички обзивають ся!

— А будетеж ви тихо! Я маю говорити! Але як заїду котрому — кричав Бен Акіба. Та його крик уже не помагав. Відзначаючий доказував, що він є моральний чоловік, Куйона кричав, що до матури ще нічо не учив ся, а иньші доливали лише оливи.

До слова зголосив ся Куйона, що хотів привести збори до порядку.

— Най говорить — мовив предсідатель. — Він зо три дні учив ся те, що має сказати. А годі, щоб чиясь праця ішла так марно!

— Та він мимо того нічо мудрого не скаже!

— Я подам, що маємо при матурі робити...

— Ну та відписувати!

— Але як? — боронив ся Куїона.

— Як? І ти видумав за три дні? А я практикую того від першої кляси! Серце цілих одинацять літ! А тепер маю дати лише доказ, що я в тім зрілий! Тепер здаю матуру! — кричав Ветеран.

— Тихо, тихо! — мовив предсідатель — тепер говорить Учений.

І Учений, що дописував до газет, виліз на лавку, покрутив вуси та став говорити.

— Товариші! Ми не дійдемо до ладу, бо ми не спреціювали відразу квестию, над котрою маємо радити, не держимо ся принципу, що *conditio sine qua*, не лише в політиці, але і на кождих зборах, чи там нарадах. Отже я підняв ся тої праці і входжу відразу *in medias res* і ставлю без жадних куртуазій принципіальну, або виразнійше мереторичну квестию: чи має бути ляборатория?

А голови покивували...

— Отже квестия принципіальна

зістала позитивно і то унісоно по-
лагоджена! Тепер побічні: чи та ля-
бораторія має ульокувати ся в
шкільнім будинку, чи поза ним?
Се-б то чи академіки мають роби-
ти задачі, чи мають їх еляборова-
ти еміненти і давати копіювати сво-
їм колеґам.

І знова покиували голови, та
не в один бік; одні були за тим,
щоби академіки писали задачі, дру-
гі, щоби їх еляборовали еміненти,
треті, як небудь, аби лише відпи-
сувати. І голови покиували ся на
на три боки. А предсідатель взивав
до порядку по раз перший, по раз
другий, по раз третий — та се нич
не помагало.

»Між молодіжию не дозрів еще
так важний чинник, як парламен-
таризм. І як ту не бути пессимі-
стом?« — думав Учений і зліз до-
бровільно з лавки.

Виступив Бен-Акіба.

— Та чого таке сварите ся ці-
лу годину! Якіж ви ідіоти! Гадасте,
що академіки щось знають! Вони
такі саме дурні, як і ви! Тай ака-
академікам треба заплатити!...

І противна партія зменьшила
ся о половину, а остатне Бен-Акі-
бове реченє пішло в відгомін мі-

ським огородом. Одно дерево передавало ті слова другому і вони долетіли аж до панни Стефці, що край огорода учила ся до матури і думала про подруже. Вони долетіли аж до неї і вона почула над ухом: »...академікам треба заплатити..«

3. Таж знаєте...

Геньо переходив уже семий раз попри склеп в прирядами до писання і вів борбу в собі. Не знав, чи має бути і далі консеквентним, чи може відступити від давних традицій.

Та махнув рукою і відступив від них.

»Від пятої кляси зичив я ручки та пера у мікерів, що мешкали зі мною! А тепер? Чиж мав би я писати такими ручками?« — і махнув рукою та відступив від давних традицій.

Увійшов до склепу.

— Дайте мені перо, ручку, підкладку...

А жид не знав, що сего року в матура і питав:

— А яку підкладку...?

4. Сон.

Завтра зачинає ся писемна матура, а нині не міг Геньо нічо учи-

ти ся, а коли положився, то не міг заснути.

Видавало ся йому, що пише уже задачу — відписує, як і другі. Та усі книжки, якими обладував ся, висувають ся і падають на землю...

Ведуть його до директора. Думка, як викрутити ся, мучить, трівожить його; він потить ся — усіх проклинає.

Та від власного голосу збудив ся.

Хотів вимерзити усіх професорів, проклясти чортівську матуру що і ві сні не дає супокою. Та здержав ся...

Професорів ще бояв ся, а матури не здавав...

5. Чи де не морщить ся...?

Таки так виходило, що перша задача мала бути з літератури. Тому обдирав кожний книжку з окладинок, згинав її і уміщував низше грудий.

А може буде з історії?

Для забезпечення привязували до лідок томи історії.

І так як панночка дістане в перше довгу суконку, а мамця надскакує довкруги неї і дивить ся, чи

де не закоротко, чи де не морщить ся, так бігав один довкруги другого і глядів, чи де не пізнати, чи де не вистають книжки.....

6. І кланяли ся.

Ішли і підсвистували, а кождий дусив обаву, що будила ся в серці і удавав веселого.

— Ми тепер мов *ἐκνήθηδες* 'Αχαιοί — мовив Нобко.

— Фі, фі, фі! Та ти уже і греку умієш до матури!

— А ти дурню що гадав! Я підучу ся на вакациях по грецьки читати і піду на філософію. І буду еще тебе, Ветеране, при матурі питати. А скоро так обладуєш ся, як нині, то бігме усі шпаргали найдут! Ха, ха, ха...

— От пильнуй ідіоте, аби у тебе еще чого не найшли! А він хотів би уже у других шукати!

— У мене? Та я не бою ся....!
— а по хвилі додав — Подиви ся Льолю, чи мій живіт не має завнадто острих рисів?

— А може би ми вступили до церкви — думав Льольо — то чей нічо не зашкодить.....

Матуристи вимахували бібулами і їм видавало ся, що ціле місто

на них глядять. Лише Куйона ступав задуманий і пригадував собі, де що уміщене. А йшли ученики низших клас і кланяли — кланяли ся їм низенько...

7. Директор іде...

Абітурієнти стоять коло замкнених дверей салі і говорять про матуру. А уся гімназія обступила їх

— Що то буде, як ми будемо здавати? — мовить Надурович з третьої класи.

— Ет дурний! Коли то буде? Зрештою, чи ми тільки уміємо? А то треба много знати...!

А панови абітурієнти слухають тої бесіди, то одних клонить то знанє, то других випростовує воно.

Звонять. Та нині не чує гімназія того голосу і далі стоїть.

— Пс... директор іде... директор...

Усі розбігають ся, а абітурієнти випростовують ся в остатне і підходять близше дверей. Сторож отвирає з парадною класою, Ромкови висувають ся шпарґали, а директор іде і удає, що нічого не бачить.

8. Хвилі.

Увійшли.

»Що то буде, що то буде?«

— Помолім ся! — мовить директор.

І кождий молить ся. Такої ревної молитви чує Господь Бог мабуть тільки від матуристів.

А пан директор тне — перетинає коверту, а з неї поволеньки-поволи витягає тему. А підчас того чути, як через клясу летить муха.

Читає....

Прочитав!

»А..а..а..а...«, видобуває ся з грудий. Абітурієнти дивлять ся несміло на директора і витягають з по під лавок свої шпарґали.

— Е то легка задача! Матура то фарса! — думав Нобко і підсунув ся до Відзначаючого.

9. Байка, як одного разу час заснув.

Війшов пан професор Поступовий, »що незадовго мав стати десь директором« і сів на катедру.

А його присутність викликала застій: Поступовий стримав нестримний — скорий час, не бігли — стояли нестійні хвилі.

А як сказав:

— Не відписуйте, бо запишу!
— ніхто не писав, а стримані хвилі

заснули. Заснули і спали мов одної моєї кузинки літа.

.
А як задзвонили і до кляси ввійшов »добрий професор« — то час проснув ся.

Попід лавки лазили бруліони, по клясі ходили матуристи, у воздусі літали картки.

І хвилі знова бігли і хвилі далі гнали, свою страту доганяли.

.
І знова звонили і знова стояли нестійні хвилі.

10. Нїм задача буде.

Геньо скінчив рисувати на бібулі пятого коника та третого пана і хотїв нахилити ся до Бен—Акіби за задачою — та Поступовий змірив його очима. А Геньо посунув ся на своє місце, злавав грецький, словар і удавав, що сам задачу пише.

Шукав знакомих слів, перебігав очима з гори на діл, картка за карткою, та не міг найти. Кивав головою і дивував ся, чому автор пропустив усї знакомі слова.

Та сего не міг збагнути, задачі ще не було і він став рисувати четвертого пана....

11. В школі танців і елегантських рухів.

'А place і Геньо повів свою панну до лавки.

— Я кажу вам, пані: п'ять ночий гуляти без впину, то не така мука, як тота матура!

— Та то кажуть, що там мож відписувати.

— Відписувати? Так гадаєте? Не штука то хвалити ся чужими руками, але своїми! Ми всі робили самі! Ні пані, се не таке диво! У нас все так — противно у паннів. В нас матура на карку, а ми гуляємо. Ми зухи! Дивує се вас?

Панна Маня дивила ся на білу вставку у свої сусідки....

12. Відвідини.

Василів батько дивив ся на купу книжок свого сина і дивував ся.

— А ти то все мусиш нібито вміти?

— А ви як гадали? Та усе, бо пощож би воно ту стояло?

— Наука! А в нас то є професор, що умів й примовляти. А старій Михайлисї, як примовив, то два тижні конала, а він каже, що вміє всю науку! А то все змістять ся тобі в голові?

— Мусить! Та то не я один такий; нас здає аж двацять девять. А денно будуть питати по шістьох або сімох. Нібито разом, але як один говорить, то другий мусить тихо сидіти!

— А як ти що призабудеш, то най тобі другий пригане.

— Коби то мож! А то сидять професори, що дивлять ся!

— На маєш! А то ви сидете нібито коло тих панів?

— Та сидимо! Коло довжезного стола, а на нім усякі — превсякі книжки.

— А ви на них читаєте?

— Во...о...о...о... хотілибисте! Та кажуж вам: усе на память від дошки до дошки...

— На память? Усе? Від тогди, коли ти в школи пішов? — і старий покизував головою. — А в селі то я розказую, що ти вже з тих клас виходиш і маєш усю науку від початку еще раз читати. А ті пани ніби все знають?

— Та де! Вони читають?

— Читааають? А то алé! Пани! Та пан все паном!

— Овва! Тай я можу бути таким паном...

— Можеш бути? Ой не дай

Боже, щоби ти мав колись кунїрувати людські діти!

— То я можу бути й иньшим...

— Иньшим паном? Най тобі панства не захочув ся! Або тепер і є правдиві пани? Гей той казав: »тї-кай голий, бо тї обїдру! »А єгомостем бути, то алé. Єгомость і не пан, а вистане й за копу панів!

— А колись то заїдеш до нас на відправу і стиснеш менї першому голову. А люди тебе десь не пізнають і будуть дивували ся...

Вечеріло.

І так, як селянин кидав зернята пшениці на рілю, так кидало і сонце свої остатні промінї.

13. „Jetzt schweigen...“

Пятьох абїтурїєнтів чекало на професора, що мав з ними переходити нїмецьку літературу.

А тимчасом повтаряли одні Nibelungenlied, а другі учили ся вичисляти Шїлерові твори, бо се мав уміти навіть сам пан інспектор...

— — — — —
Увійшов професор і став переробляти. Скоро чогось абїтурїєнти не знали, то він крутив носом, а коли уміли, то записував собі ті питання.

Абітурієнти підморгували тайком до себе, а він бачив се і мовив:

— Jetzt schweigen und weiter dienen! А при матурі надумувати ся — і він затискав губи, прикладав палець до уст, а вони потакували...

Виходили і кланяли ся йому низенько. На коритари обступали їх семаки.

— А що? Ви здавали німецьке?

— Вооо! Ми нічо не здаємо, то не сема кляса! Нас вже і не питають!

Та недовірчиві семаки показлювали...

14. Сатир реготав ся...

Я бачив одного разу, як старий дід хотів дістати ся до загороди, та з котрого боку він і не підкрдав ся, всюди гавкали на нього пси.

І хотяй се не мав нічо спільного з математикою, то мимо того не міг Льольо дійти до краю з математичним приміром. Розізлощений відсунув зошит та вийшов на прохід.

Два тижні не бачив перед своїми очима нічого крім рядів рів-

нань, тригонометричних формул та довгих-предовгих чисел.

На розі, біля театру задержався. Попри нього переходили люди, а йому видавалося, що отсе перемаширують числа: прості та криві, випуклі та замазані — цілковито такі самі, які були на його зошиті.

І він стояв і думав і вдивлявся в них. А коли переходив залюблений Улян і Ілія, то йому насунулося на думку, чи мож би їх взяти під корінь....

А ряди чисел пересувалися попри нього далі, а Сатир біля колюмнів театру вишкірив зуби та реготався...

15. Сповідь.

Кундель читав на голос питання з молитвослова. Учений їх толкував, Ветеран травестував, а усі писали.

Скропулятний Нобко виписував собі усі гріхи, побожний Янко лише кожний семий — два пропускав, що третій писав на картці для Геня.

— Потримай мені — мовив Відзначаючий в церкві до Янка — потримай мені зошит з писаною фі-

зикою. Лише кілька хвиль, нім висповідую ся.

— А ти на що його брав?

— Як то нащо? По дорозі учив ся, таж часу мені шкода...

Та Янко ішов домів, а Відзначаючий думав кілька хвиль, де пожити фізику.

»Та нині сповідь, чей ніхто її не возьме!« — і віставив зошит в лавці.

У церкві вже сьвітло сьвітили, а Відзначаючий шукав по всіх кутах своєї фізики. Сьвяті з образів гляділи на нього поважно, а він слідив їх питаючим зором — бож вони бачили, хто сповняв сьвятотатство та фізику взяв.

Догаряли сьвічки, сьвяті мовчали уперто, а Відзначаючий кляв своїм товаришам:

— Псякров, злодії! Вкрали фізику, я її два роки лекція в лекцію писав, а вони взяли її тепер! Бодай би попадали при матурі!

На другий день ішов до правки.....

16. Краса Гомерової поезії.

Десь два тижні перед устною матурою, якось в неділю повтаряли дев'яту книжку Одиссеї. На дворі

горячо, то одні матуристи уважали — не уважали, другі зівали — не зівали, а треті спали.

Професор Циратка читав з циратового зошита про красу Гомерової пое-зиї, а Нобко вдивив ся в нього і за кілька хвиль бачив у Циратки дві головя, опісля три... чотири, а всі вони кривили ся на боки і розлазили ся десь в мраці, а остатний кавалок розплив ся враз з катедрою...

Матура.

В салї горячо; ціла комісія сидить без сурдутів, Циратка навіть без камізолї, а інспектор сопе:

— Пане професор! Абїтурїєнт не знає нич про красу Гомерової поезиї!

— Прошу, прошу, прошу дуже... Я тому не винен... Абїтурїєнт... Ооо!... то паничик... він завще на годинах спав...!

— Я... я... не спав...

— Не спав? Прошу дуже, прошу, прошу менї не переривати! О, ми знаємо ся на тих паничиках, що то люблять не учити ся!

— Я... я... учив ся...

— Учив ся? То прошу далї говорити — і професор впялив в Нобка свої страшні — червоні очі.

А Нобко хоче освободити ся від них і суне ся — відсуває на бік. І в одній хвилі зникає кудись грубий інспектор, ціла комісія вилітає в воздух і Нобко будить ся....

Циратка глядів на клясу.

»І я заснув...? А той буде певно гадати, що я спав...«

А щоби показати, що він уважав, отворив широко очі і влпив їх в професора. Та за кілька хвиль став Циратка опять розлазити ся...

17. Субота.

Сторож вийшов з канцелярії, привняв урядову міну і прибив на чорній таблиці спис матуристів, що сїдали в понеділок до іспиту.

А коли він прибирав тоту картку, то відгомін ішов улицями і всі говорили про люту матуру. Абитурієнти кидали науку і задихані бігли — розбивали по дорозі людей. В гімназії відсапували, підходили до чорної таблиці і читали — читали свої імена...

А в місті, перед образами молила ся панна Ліза за Нобкову душу...

18. На коритарі.

»Наполвона побили під Ватерльо... Ага! право Карнота відносить ся до пересічних... Ні? А Вергіль написав Георгіка, в Греції реформа Сольона« — повтаряли одні матуристи; другі проходжували ся спокійно по коритарі і розповідали, гімназиястам, як то вони мало вмійють. А що були певні себе, то кляли ся, що впадуть.

Зазвонили і перед звінком розбігли ся ученики по клясах, мов курята, коли надлетить половик. На коритарі утихло. Абітурієнти оповідали собі якісь анегдотки про матуру, а зза дверей конференційної салі зазиравав поважний сторож.

— Вже в? — питали.

— Та де! Ще не притарабанив ся!

— Ов...! А то на нього треба так довго ждати?

— Нуу...! Та ви того вще не знаєте. А я ту девятий рік, то не раз уже таке бачив... Та то все так! А ті що за мене здавали, то вже докторами в, ба і професорами суть! А один як здавав, то дав мені цілу п'ятку... і не сказав би я, що такий багатий... Але то був файний пан! Любив дати, а другий...

Не скінчив.

Застогнали сходи — ішов сам пан інспектор. Абітурієнти кланялися йому низенько, а він глянув на них з під ока і кивнув поважно головою...

Вийшов директор.

— Прошу до залі, лише відважно!

А матуристів обгортав доперва в тій хвилі страх і вони думали: »Ого! Аж тепер буде усею амінь!« — і стали один другого випихати.

В салі приходили до себе.

19. Та де, умів,...!

На коритарі ждали батьки, знакомі і гімназіясти, що не мали школи.

А за кожним предметом вибігав якийсь матурист.

— Бодай би чорти пібрали тих бельферів! — мовив майже кождий. Усі кидали ся до нього і кождий питав що иньшого.

— Умів? А що? А як питають? Га? Ти що здавав? Куди?

Він відсапував і ще раз закликав:

— А бодай би чорти пібрали тих бельферів! Питають щось такого, чого я і не читав!

— І ти не вмів...?

— Та де, умів! Алеж я блягував... блягував, аж зіпрів...!

Усі желали йому щастя, а тим часом вибігав иньший.

— А бодай би тих бельферів.....!

І знов кидали ся усі на нього і знов питали гурмою і знов гра-тулювали.

А на коритарі ждали далі батьки, ждали абітурієнти, ждали й ученики, що не мали школи...

20. І тепер я не знаю...

Як я здав матуру і вийшов з гімназії, то сьвіт видавав ся мені пречудовий і моїм думам не було в нїм краю!

А куди я тільки оком линув, усюди стелили ся мені доріжки, а на кождїй стояла усьміхнена доля і манила — кликала мене до себе.

І тепер я не знаю, як се влас-тиво було: чи то сьвіт на ту хвилию так дуже покраснів, чи може се ме-ні лише здавалось.....

21. А люди догадували ся...

Льольо скидував з етажерки у-се, що могло би йому нагадувати гімназію. Латинські, грецькі препа-

рації, витяги з історії, писана фізика — усе те летіло на землю, а семаки піднимали і ділили ся. А коли впала математика, то покій ходив від сварки.....

Увійшли матуристи, що нині здавали.

— Алеж бо ти пиняєш ся, мов гімназияст! Незабаром маємо іти на місто, а ти ще не готов! Пощож тобі академікови каламаря? Певно жаль гімназияльних часів!

І завстиджений Льольо викидав через одно вікно каламар, через друге перо з ручкою.

.

Ішли містом в цивільних убранях. Машерували й посвистували, курили папіроски та вимахували палицями.

Люди уступали ся їм з дороги.

А коли матуристи стрінули своїх давних товаришів, що були тепер при уряді податковим, то дивили ся на них з гори і кланяли ся — відклонювали ся їм з чемности.

— Але який я щасливий, що позбув ся уже клопоту — мовив Янко.

— Розуміє ся, розуміє ся! То ніби дурниця, але ми перейшли вже найтяжший крок в житю!

— Тааак... тааак... — докидував
Льольо й постукував палицею.

А йшли панни й не пізнавали їх;
ученики кланяли ся їм низенько, а
люди догадували ся...

22. Непевність.

Геньо закликав через вікно Ку-
йону. А коли сей увійшов, обкидав
його сотню питань.

— Ти здав уже? А як там пи-
тають? Інспектор мішає ся? А про-
фесори? Оповідай усе! Я позавтра-
сїдаю! А тяжко здавати?

Та Куйоні не було так спішно.
Вперед найшов відповідне місце для
свої палиці, а доперва опісля став
оповідати.

Говорив басом і курив файку
бо був по матурі.

— Матура? Лише, серце, троха
відваги! Не знаю, пощо вона властиво-
є! Я знїс би її вараз, бо то фарса,
якої нема! Я нічо не умів, а як
став їм різати, то всі дивували ся!

— Ет! Я буду колись так само
говорити. Але скажи мені тепер,
що питають? Я не маю часу! Ін-
спектор мішає ся?

Питаня, на котрі Геньо знав
відповісти, додавали йому відваги,
ті, що не знав, убивали надїю.

— Та не маєш чого таке боя-
ти ся — мовив Куйона — я буду
нині на касині враз з бельферами,
то поговорю і за тебе! — і він вий-
шов. На улиці не знав, як держати
палицю, передймав її в руки в ру-
ку і неворотно ударяв о тротуар,
а тротуар стогнати — стогнав...

А Сьвіча як приходить, то фи-
ля філює і раз ударяє о беріг, то
знова спадає. Так підходила і спа-
дала і Генева відвага.

З пересердя ударяв кулаком
об стіл.

Скрипнули двері. Думав, що се
гімназьяльний сторож прийшов по
нього. Певно відступив хтось від
матури, а ті бельфери тягнуть те-
пер його.

А в дверох стояла поважна го-
сподиня і споглядала милосерно на
свій стіл....

23. Завтра матура!

Ледви зачав Геньо учити ся,
то стала повторяти ся істория оста-
тних днів. На улиці гуркотіли без-
устанно вози, діти викрикували на
коритарі, а в кухні сварила ся пані
ві служницею.

Кинув книжкою об землю, підняв її і вийшов до другої кімнати.

За пів години стала на подвір'ю вигравати катеринка якусь скочно-сентиментальну арию. Служниці в каменіці підтоптували до такту ногами, а сторож підсвистував собі і також підтоптував.

А того не міг Геньо якось дарувати, отворив вікно і крикнув:

— Забирайте ся до сто чортів!

Та катеринкар зрозумів мабуть інакше ті слова, бо уклонив ся галлятно і став грати ще сентиментальнійшої. А куховарки ще дужше підтоптували ногами, а сторож ще голоснійше підсвистував собі...

Учив ся в салоні. А пані уже нічого й не казала, що він поперевертав фотелі і постягав застелки.

Над його головою біла ся о стелю велика муха. Біла ся о стелю — безжурно брелла:

»Матурра... матурра... матурра...«

— І вона не дасть мені супокою! Та проклята муха, підле сотворінє! — і пігнав ся за нею. Та вона щезла, а він засапав ся і сів опять до книжки.

На ратуши вибило пів до дванайцяті і дванайцятя.

»Матурра... матурра... матурра...«

Тепер гнав за нею аж на сьві-
та край — та вона занюхала, відки
вітер віє і втекла черес вікно.

— Мене ніхто не розуміє! Усі
їдять мов серце! Навіть і та панна,
що йде улицею, йде тільки тому,
щоби гризти мою душу! До того
така обскурна... — і він вихилив
ся через вікно і крикнув за нею:

— Шкапа! Мальована шкапа!

Панна подвоїла чогось свій хід,
а Геньо, урадований пімстою, сів
опять до книжки.

По обіді утихло.

Мінути бігли за мінутами мов
сполошені коні, які ніхто не здер-
жує. Вибила шеста і Геньо відсу-
нув від себе книжки.

— Раю перескаджали мені десь
усі, а тепер аби я заковав ся на
смерть, то ніхто не прийде і не ві-
дірве мене від книжки!

А від тепер не показував ся
уже ніхто до кімнати, в камениці
запановував супокій, а місто ути-
хало.

24. Вечірне лянсіє.

Хвилі летіли за хвилями, за
ними бігли мінути, за мінутами го-

дини, а Геневи видавало ся, що се посуває хтось назбитки вказівки годинника, щоби скорше плил и хвилі. А коли били години, то він вслухував ся в удари і числив їх супокійно; а за кожним послідним вибухав майже спазматичним сьміхом.

»Псякров до чорта! Девята година! І колиж я то все зроблю? Що то буде, що то буде?«

І супокійно відповідав собі:

»Ні, я не знаю, що то буде!« і попадав в задуму і застановляв ся, »що то власне може бути?«

»Ну, ну, думай, думай! Маєш час! От застанови ся, як будеш летіти!«

І учив ся далі. Поодинокі уступи читав — перечитував по кількнайцять разів, але з тої науки не було хісна.

Став ходити по покою, пив воду, склянка за склянкою, щоби прийти до себе, курив папіроску за папіроскою, щоби прогнати сон.

Сів знова до книжки, мав дочитати еще кілька біографій з римської літератури. З початку гляділи на нього букви досить несьміло, а коли не ділав їм нич злого, осьмілилися і стали відтанцьовувати лянсів. Якась далека музика втуро-

вала їм, і одні букви кланяли ся галянтно, другі відклонювали ся, а треті поплескували....

Перед його очима пересували ся картини... якісь далекі... далекі..

25. Сьвідоцтва.

Коло зеленого стола стояв директор і професори, в глибині салі «нові академіки», а за ними матуристи, котрі попадали і семаки, що зависним оком споглядали на ціле торжество.

Господар кляси став промовляти. Розкладав руками, піднімав — знижав голос та покашлював, коли сего вимагала потреба.

— Ми вели вас до нині, а нині в жалем серця прощаємо. Ідїть вже самі! Вже самі керуйте непевною лодкою Одиссея по розбурханім морі життя. А наша наука най буде тою зіркою, що має вам присьвічувати, що має вам вказувати дорогу на океані життя! Ви свобідні! Можете служити тепер суспільности — своєму народови!

— А та розбурхана лодка Одиссея, те море.....

Абітуриєнти покивували головами та потакували.

А коли професор став роздава-

ти свідощтва, то кождий брав його як найскорше, перебігав очима і виходив.

На коритарі ждав товаришів. А за кождим разом, коли двері отворили ся, підбігав і питав:

— А як там ?

— Та Циратка скривдив мене — мовив Геньо — дав менї лише »достаточно«, а Кундлеви, що так само прецінь умів, дав »добре« — і усі міняли ся свідощтвами і усі жалували Геня.

Опять скригнули двері; виходив Кундель.

— А як там ?

— Та Циратка скривдив мене Дав всего »добре«, а я умів прецінь на »дуже добре«.

Тепер жалували усі Кундля і опять міняли ся свідощтвами і знова проклинали Циратку....

26. І ви не читали ?...

Геньо ходив по почекальни і споглядав що хвилі на золотий ланцуюшок від годинника, який одержав тепер по матурі. Споглядав що хвилі і дивував ся, чому ніхто не питає, котра тепер година....

Витягнув папіроску і приступив до якогось павка, що стояв в кутї.

Представили ся.

— Я збирав ся так скоро на колію, що забув купити й сірників. А тепер вже їду...

— Може разом? Куди їдете?

— Я? На вакації...

— Так скоро?

— Якто скоро? Або ви не знаєте? Я позбув ся уже тих штабацьких гімназияльних часів... Таж то було у всіх часописах... і ви не читали...?

До почекальні товпили ся люди, а льокомотива уже свистала.

Підбереж, в серпни 1901.

Нетля і Лилик.
(Роман).

Олї Г

✻

(Травестія).

Була мила брунетка з гарними очима і він любив її дуже — та він був в четвертій класі і вона не любила його так дуже.....

І. Улян не може учити ся.

Улян не може учити ся, бо яку небудь возьме книжку, всюди находити згадку про свою Ілію. Се дражнить його і він рідко коли учить ся.

І пішов його супокій.

»Я не видів ся в нього учора і був тому слабій.. Нині мушу її побачити, бо щось тяжить мені на серцю... Ой кажу я, що біда на тім світі!»

І Улян не учить ся, бо пішов його супокій!

— Уляне учи ся! — мовить господиня.

— Не можу пані, нема супокою!

— Нема супокою? Що се Уляне? Ти певно залюбив ся! Уляне учи ся, бо до батька напишу, що хочеш женити ся. Уляне не жартуй!

— Ні пані! Я роблю тепер усе на серіо! Я вже не жартую!...

2. Вийди-серденько!

Улян перейшов уже сїм разів улицею, та Ілії єще не було.

А він таке думав:

»Казала, що вийде — видно мені рада. Але чи любить? Ох Іліє! Як я тебе люблю! Лиш вийди!

»А може не вийдеш? Ох горе мені!«

Та Ілія вийшла.

— Моє поважане Іліє! Як ся маєш?

— Та от... Або що? Таж знаєш...

— Учора знав; а нині — не вчора, жите іде з нами все вперед. Нині ми сумні, а завтра веселі — мовив Улян і удавав зрілого чоловіка.

А Ілія казала:

— Мамця купила мені вуальку... Я не ходила вперед в вуальці...

— А я і не зауважав сего! Як каж ти гарна в ній! Та ти і молодша...

— То ніби я була уже стара?

— Ні, Іліє! Ми ще не старі — але уже і не діти. І хочай твій татко каже, що ми нібито діти, але ми не діти... Так так Іліє! Зрештою то тільки старші уміють любити ся.....

3. Любовні листи.

Ілія грала прості гами на фортепяні, а тоді одержала через вікно рожевий лист від Уляна.

»Моя найлюбійша Іліє!

Не знаю, що стало ся, що нічого не пишеш; чи може Ти чого загнувала ся? Не знаю лише, чого би Ти мала гнівати ся. Не гнівай ся! Уже давно мрів я про якесь то щастє, тай тепер еще мрію про нього, але вже не як про таке, що його не маю; мрію про нього, як про таке, що його вже маю — а ним то Ти Іліє! А що про Тебе мрію, то чую ся дуже щасливим.

Твій усе і всюди Тебе
щиролюбячий Улян,
ученик IVа класи«.

А Ілія відписала на картці зі зошита :

»Уляне!

Не знаю лише, як зачати до тебе писати, але купи мені кілька помаранч і троха цукорків. —

Ілія.

4. Освідчини.

— Цілую руді Іліє! Я знов на тебе довго ждав.

— Та годі Уляне. Я мала багато учити ся...

— Богато учити ся? Ти у виділових, у нас в гімназії в більше. Четверта кляса — кажуть — має бути легка, але може для тих, що нічого більше не мають на думці, крім неї. Скоро однак хто, так як я, журить ся і иньшими справами, то знов що иньшого — говорив мудрий Улян.

А Ілія казала:

— У сеї жидівки суть добрі чоколядки! Уляне, ти знаєш се?

А Улян відповів:

— Скажи люба Іліє, чи ти хотіла би віддати ся....?

Завстиджена Ілія спустила очи до землі і не відповіла нічого...

— Бо я хотів би. А знаєш з ким....?

— Ну, з ким?

— З тобою серце; Іліє... тебе убожаю!.. А ти що на то?

Ішли попри церков, а Ілія казала:

— Та добре, лише я не знаю, що мамця скажуть...

5. Любов.

Попередньої години задала учителька від німецького десять стихів на пам'ять, а панни плакали. Та тепер, коли увійшла якась ліпша, обтерали сльози і одні уважали, а другі писали любовні листи.

— Стефко, заслони мене — мовила Ілія. — Я хочу писати.

— Що такого?

— Як то що? Лист...!

— До кого?

— Та до него...

— А з котрої він кляси?

— Ет! Заслони мене ліпше, бо ще побачить...

— А що то є любов?.. — питала по хвилі Стефка.

— Любов, то таке чувство... Та дай мені спокій! Я не умію того витолковати... А ти не любила ще...?

— Мамця казали, що то немож і я не любила...

— Ну то, як залюбиш ся ко-
лись, то сама пізнаєш... Я не умію
того сказати... То таке якесь чувство,
якесь таке... чувство нібито... в сер-
ци... Розумієш уже?

А Стефка потакувала головою...

6. Знова любовний лист.

»Що за щастє, що вона пише до
мене. Ох Іліє! Моя ти любов!« — ду-
мав Улян і цілував лист від Ілії.

Цілував та важурив ся, що гро-
ший нема і пішов позичати до сво-
єї господині.

— Уляне! — накивувала паль-
цем.

— Перепрашаю, пані! Не ду-
майте, що я єще дитина! Позичте
гроший, мене се дражнить...

.....
Ілія читала чорне на рожевім:

»Мому серцю призначена Іліє!

Я не сподівав ся листу від те-
бе так скоро, а скоро вже так ско-
ро дістав, не дам завстидати ся і
відписую. Але сей лист буде уже
без жидів, а не як попередний. Бач,
не можу відвикнути від школи і
пишу листи до тебе, мов задачі
шкільні.

Посилаю і т. д.

Твій щиролюблячий Тебе Улян.

Р. С. Ох люба! І тепер виляв
ся атрамент! Переписав би я сей
лист та уже пізно і, як Тебе лю-
блю, я хочу вже спати.

Твій Улянцьо».

7. В склепі.

В склепі, де усе брала Ілїна
мамця, куповав вперше маншети і
рукавички. Торгував ся.

— О! Я знаю таких панів! Дві
години перевертає, чотири торгує ся,
а опісля нічо не купить! Даш три
корон, то добре, а ні, то забирай
ся. За дві дам тамті рукавички і
иньші маншети.

— Бігме, що три не дам, а
в тамтих не піду...

— Куди не підеш?

— На празник...!

— Ти на празник...?

— Або я що такого...?!

— Ну, ну... а в кого то?

— На що вам знати?

— Не бій ся, я не піду за то-
бою.

По довгім ваганю сказав.

— То ти їх знаєш? Вони ку-
пують ту все, там є панна... ти до-
неї...? Ну, ну... я нічо не то... лиш
дайте три корон, ту так написано...

— А я таки не дам!

— Не дасте? І підете до неї без рукавичок? Ая-яй... До неї без рукавичок! А в неї такі красні очі...

— Лише очі?

— Якто? Таж я уже казала, що то »najpiękniejszy paniienka na sałe miasto!« Ая-яй...

І жидівка підсмокувала, а Улян викидав на склянну підставку з бренькотом три корони...

8. То вже бодай тихше!

У родичів Ілїї нині празник і Улян туди пішов.

Чи може і йому вислали запросини?

Та Улян не потребує, щоби його аж просили; він іде до своєї Ілїї — а се вистане і за десять запросин!

Ілїя обслуговує пильно гостям, а Улян бігає за нею і обслуговує її.

Пішли до другої кімнати, щоби принести стіл.

— Уляне... та не цілуй! То не красно! Фе...!

А Улян мов не чує!

— То вже бодай тихше — в тамтїм покою є мій катехит... дасть мені ще двійку...!

9. Думки Ілії.

»Улян мовив: »Іліє, з любови до тебе загину!» Тай мамця казали, що Галя з кохання змарніла.

»А се дивне! Хтож видів гинути та видіти в любови?

»Я з неї радю, бо Улян, що мене — каже — любить, присилає помаранчі та чоколядки, а тепер купив і памятник, а часом то й поцілує.....

».....Чесний Улян! »Уляне, купи помаранчу!» — А він і купує.

»Так любити, то я люблю! А інакше не буду ніколи, бо ще і я згнула би...«

10. В школі танців і елегантських рухів.

Мамця панни Стасі переграла вступ до мазурки, пан Білецький крикнув: »Hejże młodzież z życiem!» усе стало танцювати.

І так, як сьвяті апостоли в нашій церкві попритулювали ся до стін, так тулили ся і мамці та панни, що продавали петрушку, перед ногами танцюючих.

І Ілія танцює! Ні, не танцює, а упоєна мріями шалено гуляє тай гуляє — гуляє...

»Ромко! Ах Боже, який він пре-

гарний, до того й матурист! Що проти нього мій Улян! Мій Улян? Ні! Уляна уже я не хочу!»

— Уважайте, панно Іліє! Раз, два, три... не миліть...! раз, два, три, раз, два, три... — кричав пан Білецький, а музика грала: Ілія не любить, не любить Уляна...!

.

II. Поєдинок.

Я глянув через вікно. Перед помешканем Ілії стоять вони оба в цвікрах, про щось пересправляють досить сильно, розкладають руками, в своїх поглядах не можуть погодити ся.

— Ромку! Не ходи попід вікна моєї Ілії! — кричав Улян. — Хоч вечір, та я бачу тебе, бачу добре!

— Твої Ілії? Вона нібито твоя?

— Так моя! Ти сьмієш ся злобно? Не подарую тобі того! Я маю честь!

— А я кулаки!

.

Чи то вірли крильми бють ся? Чи то хмари чорні туть ся? Поко- тив ся каламар... ніс розбитий... кров потоком! А побідником — У- лян!

12. Тебе ту секують!

Улянів батько мовив:

— Таки так буде, як я кажу!
Їдеш завтра з полудня зі мною. Не хочеш? Пропало хлопче! На перший піврік двійка та і тепер буде так само, скоро не змінимо гімназії!

— Татку! Я лишу ся ту...

— Ого пропало! Я замовив уже станцію в Перемишлі. Не мавш чого плакати! Там иньші люди — а тебе ту секують!...

13. Коли ти не брунет!

— Пожди Іліє! Я задихав ся, ледве тебе дігнав! І то... коло твого дому!

— Не треба було і того!

— Маю тобі розповісти багато...я їду... Ти уникавш мене... верни ся зі мною, бодай кілька кроків!...

— Іду в фортепяну, не піду з тобою, вже вечір, бою ся!...

— Боїш ся, бо вечір? Таж я йду з тобою!

— Та я не бою ся, але я змучена... мене ноги болять... від вчорайшого танцю мене ноги болять...!

— То чому ти не була передучора? Я писав тобі! Чому ти не

була? Ти може забула? А як не забула, то чому ти не була?

А вона сказала:

— Та то усе було би добре, але ти не брунет....

14. Ade meine Liebe!

Улян підійшов під вікно Ілії і став сьпівати пращальну пісню:

Подай ручку на розстаннє,
Не забудь мене коханнє,
Сьвіт нас розганяє!

Подай ручку тай долоню,
Я в далекий сьвіт погоню,
Жалосте моя...!

А з вікна виставив ся Ромко,
що учив тепер Ілію...

Нема шансів.

(Теодорі Я.).

Пан Геньо залюбив ся в панні Мани. А коли вона грала на фортепяні, то він розплакав ся.

— Чого ви плачете?

— Бо я залюбив ся в вас...

— Бігме?

— Бігме!

— Слово?

— Слово!

— Ну то пишім до себе...

Пан Геньо дістав у Львові двійку і пішов до Перемишля. А тоді прийшов до нього лист від товариша. »Панна Маня зраджує тебе« — було там написано. А пан Геньо сів на колію і поїхав до Львова.

— Панно Маню, ви зраджуєте мене?

— А ви як гадали? Тамтого року були ви в пятій клясі, сего року в пятій клясі, на другій рік в пятій клясі — і щож то за любов?...

Моя історія.

(Стефанії Д. — в незабудь)

Зачну відти: Коли я повертав по матурі домів, постановив я цілі вакації читати й писати. І зараз першого дня, аби не марнувати часу, став я роздумувати, котре місце буде до того найвідповіднійше.

Я вибрав собі спальню. Ту було тихо, ясно, а крім того мало мух. І ту став я писати. Але вже десь третого дня зауважав шваґер, що спальня не на те, аби я переїздив ся по ній на Пеґазі. А за ним радили мені і всі кривні, щоби я всюди писав, тільки не в спальні..

Я ходив засмучений, що мене прогнано з такого тихого місця і роздумував, де би мені діти ся. По довгім ваганю вибрав я альтану. Та ту чули мухи якийсь афект до мого фіолетового атраменту, бо гет обсідали каламар, а осьмілені тим, що їх не зганяю, влазили вже опісля й до середини та топили ся

там. Я витягав їх пером і кидав на лавку, що була на біло помальована. Вони приходили ту до себе, розлазили ся і полишали за собою фіолетові доріжки. За кілька днів була ціла лавка і стіл пасмистопофарбовані. Мені подобала ся отся сецесія і я топив уже навмисно мухи, щоби опісля ратувати їх і ними декорувати лавку. А коли се побачили домашні, брали ся за голови і радили мені, щоби я всюди писав, тільки не в спальні і не в альтані...

І знов ходив я засмучений, що мене прогнано з такого тихого й забавного місця і роздумував, де мені діти ся. По довгім намислі постановив я працювати в спіжарні. Дивувало мене тільки, чому я не впав скорше на ту гадку, бо спіжарня мала прецінь крім добрих прикмет альтани і спальні ще дві инші, а то хоюод і запас віктуалів. Але недоля не опустила мене і ту! При читаню та писаню не забував я і на поживу і невдовзі показало ся, що сметану не потребували уже збирати, конфітури занадто скоро осідали ся, а крім того чув я усе, що «хтось рухав тісточка». І знов дали мені усі пізнати, що будуть

дуже — а дуже раді, коли заберу ся зі спіжарні...

І знов ходив я засмучений і знова було мені сумно і я вибрав собі місце за хатою під сливкою. Поставив я там стіл і лавку, але провізоричні, бо я знав уже напевно, що незабаром стануть мені радити, аби я і відси забирав ся. І таки так стало ся. Ту перескаджали мені курята та пацята, що влазили до мене крізь діраві штахети. Курята порпали ся коло мене а пацята наважили ся перевернути мій не дуже то й мудрий стіл. Я виганяв їх кілька разів, але се не мало тревалих результатів, бо вони повторяли свої виправи занадто часто, а я тратив на марне виганяне много часу. Аж одного дня, коли вже годі було стерпіти, дав ся я опанувати гнівови, вирвав свій стіл зі шістьма ногами і виправив ся на ворогів. Результат був незлий: одно паця було перевалене і ледво тягло за собою ноги, одно куря стратило відразу память і пішло »тамтуди«, а чотири иньших зробили се троха пізнійше... І знова радили мені усі домашні, щоби я усюди їздив на Пегазі, тільки не в спальні, не в альтані, не в спіжарні

і не під сливкою. А шваґер пропонував навіть, щоби на тих місцях поставити сторожу... Та сего внесення не прийнято задля непредвиджених видатків... Зрештою сумнівався батько, аби сторожі вели ся ліпше, нїж я...

І знов ходив я засмучений, але сим разом був той смуток далеко більший. Я не мав притулку ні в хаті, ні в огороді і не міг нічого робити і то доти, доки на свою резиденцію не вибрав сальону. Понолудни, коли всі спали, влазив я тихцем до сальону і там пересиджував аж до вечера, коли всі ішли купати ся. Але одного дня був я таки нещасливий! Коли я прийшов до дверей сальону, були вони зачинені. Але то байка! Голвна річ, що ключа не було в замку. Нещасливий відійшов я, а коли переходив через спальню, побачив я шваґра. Коли я вперед ішов, спав він, а тепер сидів на софі і усьміхав ся до мене...

Від тепер ходив я по огородці і виливав перед природою свій біль та смуток, моє горе та недолу. »Де діти ся мені? Порадь матінко-природа!« І природа вислухала моєї молитви. Бо став віяти легонький

вітрець і холїтали ся галузки; я звернув на них увагу і менї здавало ся, що вони щось говорять, але їх бесїди не міг я зрозуміти. Уже з резигнацією відходив я, та галузки сильнїйше хилили ся... хилили ся в бік відчиненого вікна від сальону... Вітер утих, а я забрав свої шпаргали і полїз крізь вікно. І так лазив я цілий тиждень. Рано отвірали вікно задля вентиляції, а вечером замикали і я мав цілий день безплатний вступ до сальону. Я осьмілив ся аж так, що брав зі собою воду та ріжні віктуали, щоби не потребувати вплазити і щоби устеречи від чужосторонних впливів. Я був щасливий! Але по щастю наступає усе розчарованє. В сальонї мусїв я тихо сидїти, щоби не почувли, мусїв вистерїгати ся кашляти і уважати, аби не перевернути яке крісло. Але одного дня трапило ся менї мимо того нещастє. І так, коли я влезив до сальону, засмарував вікно болотом та впав зі стукотом на підлогу. Хвильку надслухував я; було тихо, отже не почувли мене. Я став витирати вікно, аби на другий день не побачили, бо напевно вигнали би мене. Коли все було добре, сїв я до ро-

боти. Та вона не йшла. Я написав: »Любов твоя гине, мов сонце на завалю...« — та далі не хотіло іти. Я був дуже добрий на те все і кілька разів немого хибувало, що я не перевернув яке крісло, а крім того хотіло ся мені що хвилі кашляти і чим більше я себе приневолював, тим більше хотіло ся мені. Вкінці дістав я на додаток щикавку. Я став попивати воду, а коли раз добре потягнув, захлиснув ся і попав в сильний кашель. В другім покою стали рухати ся... я стратив притомність. Колиж я почув, як шваґер всадив заржавілий ключ в замок від дверей, обгорнув мене страх. Я постановив дати ногам знати і утечи тою самою дорогою, котрою прийшов. В поспісі хотів я забрати зі собою свої прилади, та вивернув темно-фіолстовий атрамент на нову, ясну скатерть, а останок води на восковану підлогу. Тоді мусів я уже втікати! Моя подорож була така: Коли я був на вікні одною ногою, отворили ся двері і увійшов шваґер, а за ним і ціла родина; колиж я вступив другою ногою, піднесли усі крик; коли я летів на діл, почув засуд: »Ані в спальні, ані в альтані, ані в спіжарні, ані

під сливкою, аві навіть в сальоні не сьмівш писати дурниць!« — а коли я був уже на землі, то бачив, як галузки дерев клонили ся від жалю...

Опісля стратив я цілковито пам'ять і самосьвідомість. Цілими днями лазив я без гадки, а коли хто заговорив про сальон, то мене переймала в додатку і дрож. А свояки казали тоді: »він приходить до розуму«...

Аж десь на другий тиждень в четвер прийшов я до себе і відзискав розум та пам'ять. А рідня крутила носами і всі бояли ся, аби мені не погіршило ся. А я роздумував знова, куди мені діти ся. Я сам не міг того відгадати, тому шукав знова поради у дерев. Але вони нічого не знали; лише грушка щось покивувала, та мені видавало ся, що вона вказує на вікно і я тікав від неї. Я ставив навіть кабали і мені виходило усе щось подібного, як »зачинай з початку«. Та я бояв ся зачинати наново від спальні і звертав ся знова до природи і наслукував шепіт вітру і знова хотів почути яке потішаюче слово. Та не знаю чи його не було, чи я його не чув. Житє моє було тоді більш

як одностайне. Рано усміхався я до вітру, в полудне просив його о поміч, а у вечір провинив його. Або таке: рано стояв під яблінкою і дивився на галузки, в полудне то само, а у вечір також то само. А в ночі ішов на під, де я спав задля недостаті иньшого місця. А рідня казала тоді, що я цілковито прийшов до розуму і устаткував ся..

Про свою недолю зложив я сумну-пресумну елегію, та списати не мав я її аві де, аві чим, бо мені сконфіскували і папір і атрамент і пера і усе иньше. А одної ночі, коли я перекидав ся з одного боку на другий і повтаряв свою елегію, аби її не забути, засьвітила мені ясна зоря і зродила ся нова гадка. Таж я міг писати ночами на поді! І зараз таки на другий день купив я, так щоби ніхто не знав, купу свічок і приряди до писання. І тоді заблисло мені нове щастє! Цілими днями спав я на великурадість та потіху швагра і всеї родини, а ночами писав. А в цілім домі нікому о тім і не снило ся..

Минуло більше як тиждень, а мене ніхто ще не зловив. Такого не бувало, бо мене викидали усе третого, а лиш раз пятого дня.

Чи ж міг я подумати, що мене й ту найдуть? Ні! А прецінь так було! Одної півночі переходив жандарм попри нашу хату і побачив на поді сьвітло. Він думав, що се хтось закрив ся і пішов тихцем по сусідах, зібрав кілька мужиків та обставив ними хату, щоби злодій не втік. А сам став добувати ся до середини. А тоді саме писав я на горі і не зачув навіть, що проти мене роблять заговор. Я писав якусь любовну історію; тепер власне були осьвідчини і мої герої цілували ся. А на долі збудив жандарм за той час парубків і служницю, що побігла до покою і наробила крику. Але того всего я не чув, бо в тій власне хвилі убив хтось мого героя, а його любка плакала над трупом. Її не могли ані руш від него відтягнути, а коли його поховали, то вона лишила ся на цвинтарі і плакала. А коли настала ніч, то вона далі сиділа. А тоді вибила дванайцята година і стали виступати білі покривала, а в них були духи. Я не знав лише, чи моя героїня має їх настрашити ся, чи ні і задумав ся.

А горі сходами ішов цілий похід. На переді ступав несміло наш

парубок; в одній руці держав кавалок кола, а в другій малу ліхтарку. А отся ліхтарка кидала бліде світло на кільканайцять понурих лиць, що виринали з білих покривал. Похід піднімав ся несміло в гору і приближав ся поволи-поволи до мене.

А в тім відложив один дух свій кіл на землю і промовив досить радісно:

— Та то прошу наш панич...

Під моїми ногами розступала ся земля. Усі мерці з цминтаря кудась зникали, а моя заплакана героїня розпливала ся в воздуху, лише я один стояв! Я стояв перед ними усіма і спустив очи до землі і мені було сумно, таки й дуже сумно....

Взаїмність.

Се діяло ся еще тоді, коли гімназіясти не носили мундурів.

А було їх двох. Один ходив в переробленім батьковім плаци і держав руки в кишенях біля колін а другий носив старий кожушок і мав кишені висше грудий. Оба ходили до четвертої кляси і оба залюбили ся на ставі в панні Адаляйді, що совгала ся з офіцерами.

Субота.

Були на кінці ставу. А як побачили, що вона уже прийшла і сама привязує лижви, кинули ся до неї.

Гонили мов стріли — летіли в погоні за щастєм

— Я совгаю ся з нею!

— А як вона мене схоче?...

— Ну, ну... увидимо! Най вибирає!...

Причіпили лижви і ждали, котрого вибере. А один держав руки біля колін, а другий в кишенях висше грудий...

А вона »не пізнала ся на них«
і побігла чогось до мамці. За міну-
ту вернула і дала їм шустку на фі-
ги і сказала: »Dziękuje«.

— І що вона нібито собі ду-
має?..

— Гадає, що як має свого о-
фіцера, то її уже все вільно?..

— І за когоч вона нас має?..

— А такий офіцер, то ніби
возьме її?..

І вони гляділи на ню...

І лиш на тебе я спогляну, то
душа моя усьміхась і розвівав ся
мій жаль глибокий...

І вони голендрували за нею ве-
ликими қаблуками і заїдали смачні
фіги.

Перше розчарованє.

(Ярослави Танчаковському).

Коли було за п'ять три на осьму, не допивав уже і сніданя, а брав скоро книжки і виходив.

На розі задержував ся і чекав, аж вона з гори надійде. А тимчасом ніби оглядав склепові вистави — образки, карти з видами....

А коли надійшла, хоч кланяв ся, хоч не кланяв ся, брав її книжки і обов ішли разом. Розказувала про тих, що вчора у них були, а він оповідав про Робінзона, котрого тепер читав.

Коло її школи звертав книжки.

— Тільки, аби ти, Маню, не дістала нині двійки — і він покинував пальцем.

А вона заперечувала головою:

— Я на нині все умію! Па! — і зникала в шкільнім будинку.

— — — — —
І так носив може зо два місяці її книжки. Однаково витали ся, однаково пращали ся.
— — — — —

Середа.

Як все, так і нині чекав на розі. А коли надійшла, хотів узяти її книжки.

Та нині не дала!

— Перепрашаю — мовила — від нині буде мені уже Геньо носити книжки... Він в пятій класі, а ти...? Три паски... овва...!

І пішла.

А він постояв кілька хвиль, покивав головою і виставив за нею язик.

Перестаньмо курити!

(Сестрі Зені).

I.

У них було уже по обіді.

Він закурив цигаро та скрутив друге для неї. Прийшла з кухні усьміхнула ся і сіла коло него.

Цілував її граціозно в руку і дякував за обід, а вона перепрошувала... Опісля пригадала, що від пароха іде післанець пополудни до міста, може і він дасть що на почту.

— Добре, що ти пригадала. — Мушу Геневи відписати. Отже як? Переставмо курити, чи ні? Писав мені єще десь перед тижнем, що між ними, академіками завязав ся кружок некурячих. Скоро би однак котрий з членів став наново курити, то має за кожде цигаро відложити десять сотиків кари. Ті гроші ідуть опісля на руські книжки. От, видиш Люсю, яка то благородна ціль! А єще пише мені, щоби і я вписав ся до того кружка. Каже так: скоро перестану курити, то за-

ощаджу троха грошей і зашавую здоров'я. А як ні, то по перше дам руським видавництвам заробити, а по друге маю нагоду зложити в коротці бібліотеку. Як видиш, то так чи сяк вийде воно на добре. Ну переставмо?

— Ет! Який бо ти, Люнчику! І по що ще питаєш? Та як ти перестанеш, то і я не буду курити. Чи може ми не згоджувалися коли зі собою? Скажиж сам!

Дивила ся йому в очі і удавала, що гніває ся.

— Та добре, добре, вірю тобі. Але я не хочу, аби ти на сліпо робила то, що і я. Ти можеш курити, а я не буду. Я запишу ся до кружка некурячих, а ти можеш далі курити.

Глядів добродушно на неї, а опісля мовив:

— Але послухай. Хочу перекопати тебе, що куренє є щось злого. Ми обое пускаємо з димом тижнево пачку за корону. Місячно виходить уже чотири корон, а річно сорок вісім. Є, ні! Що я говорю! Більше! В році є пятьдесят два тижні, отже буде пятьдесят дві корон. А тепер дорахуй ще паперці та сірники, то винесе усе десь око-

ло трицять ринських. От і пішла наша сотруднича пенсія за один місяць та ще і троха з другого. Чиж не ліпше перестати? Шкода тільки гроший та здоровля! А тепер годиш ся? Тепер, коли видиш чорне на білім? Я застановляв ся над тим уже цілий тиждень. А зваж еще, що курене не годить ся зі здоровим розумом. А тепер пристаєш?

— Але який жеж ти упертый! Чи може ми не згоджували ся коли зі собою? Ну, скажи сам!

Перепрошував її і цілував її руки.

І таки зараз урадили, що віднині перестають курити. По вечері випалять остатне цигаро, а опісля наступить довгий — предовгий піст; а за заощаджені гроші справлять собі і диван і стіл і гарну каналу і образи...

II.

А тимчасом мав відписати Геневі.

Зачав: »...рівнож похваляю і годжу ся цілковито з проєктом, про який ти писав. Видно, що у вас, молодіжи, не завмерли еще патріо-

тичні ідеї і навіть так шкідливе куренє умієте визискати в хосен України. Слава і честь вам за се! (тоті слова підчеркнув). Від нині переводжу враз з Люсію вашу гадку в діло«.

А лист кінчив: »Бо не потребу -- гадаю -- багато розписувати ся про шкоду і пожиток (коли взагалі який є) з куреня. Скажу лише (а властиво напишу), що накладати на себе податок (не знати лише, чи се має бути доходівий, чи заробковий) і бути невольником власних пристрастей — се ледви дасть ся (що так скажу) погодити зі здоровим розумом«.

Цілий день було пущенє. Завтра переставали курити, а нині треба було випалити весь тютюн.

»Остатнє цигаро по вечері! Остатнє!«

Так собі прирекли. Слова не давали, бож одно вірить другому... А так по просту: викурили по одному цигарови по вечері і се було остатнє! Більше ні! Дивували ся тільки, чому скорше на сю гадку не впали. Чому так? — не знали.

Настала мовчанка.

Поспитав, чи не могли би ви-

курити ще по одному... таж нащо має лишати ся тютюн? Як завтра захоче ся — а то більше ніж певне — то буде покуса, лекше мож согрїшити. А нинї ще вільно курити.

Годила ся зі всіми єго думками і тому викурили знова по одному цигарови. А що і він годив ся усе з нею, то знова курили....

III.

На другий день вертав з церкви. По дорозі стрїнув якогось мужика з файкою.

»Боже, Боже!« — думав собі — »як то можна курити. Таж на се йдуть марно гроші та і здоровля шкода. Я вже, Богу дякувати, перестав! А то богато значить!«

Мимо того не казав нічо мужикови. Пізнійше буде і між хлопами агітувати проти куреня, а тепер вай покищо так остане. Усі гадають, що так тяжко заперестати. І він був тої думки! А то треба тільки сильної волї.

В задумі увійшов до хати.

Коли переходив через кухню до одного одинокого покою, який мали, занюхав щось подібного до диму з цигар. Там була тільки »вона«

— лагодила сніданє для свого Люн-
чика.

— Олю! Ти може курила?

— Я? Ні! А то з кухні такий
дим....

— А я гадав... Перепрашаю...

Випив сніданє.

В тій порі усе курив. Тепер
прийшло се йому на гадку.

Так усе курив, але нині не бу-
де, бо перестав. Він переможе себе
а опісля піде уже легко. Тільки з по-
чатку так тяжко, за пару днів не
буде потребував приневолювати се-
бе. Відвикне уже.

»А як би я не міг і не додер-
жав обітниці?« — Отся думка ні
відси ні відти прийшла йому до го-
лови.

Алеж се не можливо! Таж ви-
дить, що куренє противить ся здо-
ровому розумови. Як би то вигля-
дало? Розуміти, що щось зле і ми-
мо того робити. Се недорічність!
Не знає навіть, пощо собі набивати
голову такими думками.

Скинув реверенду і надяг па-
пістику. Почув зараз, що тютюнар-
ка заваджає йому в кишени.

Витягнув її.

Що з нею робити? Скоро пе-
рестав курити, то її уже не треба.

Дунав, дунав, а опісля спитав:

— Олю, скажи мені серце, що з тютюняркою робити?

— Та сховай!

— То ти гадавш, що вона нам придасть ся?

Не уміла відповісти.

Сховав і сів щось читати. Над книжкою задумав ся. Чув, що йому чогось недостає.

Але як то дивно! — гадав — цілий тиждень укладав собі, що перестане курити; тепер прийшло до діла, а він не може себе побідити.

Ходив по покою. За рік заоща-
дять обов около шістьдесять корон.
За се мож би справити і диван і стіл
і гарну канапу... І якжеж ту не пе-
стати курити! Зрештою і вона не
курить — от і є заохота. Що ро-
блять доперва ті, що самі переста-
ють! Ні відки не мають заохоти, ні
доброго приміру.

А врешті ліпше про те і не ду-
мати!

Став далі читати. Глянув на
шафу, де була тютюнярка. І знова
почув, що йому чогось недостає.
Хотів курити і то дуже. Прийшов
до переконання, що найбільше хоче
ся тоді курити, коли не мож, коли

заказано. Знає се добре, бо був учеником.

IV.

Пригадав собі, що відкись чув, мабуть від Геня, що сіль подражнює ті самі нерви, що і тютюн.

Обявив се таки зараз своїй Олі.

Обов зажили соли, а він став застановляти ся, чи сіль подражнює ті самі нерви і чи викликає дійсно такі саме наслідки, як куренє цигар.

Поспитав о її гадку. Казала що »так«.

— Бо мені еще гірше!

І обов сьміяли ся.

Хотів післати по тютюн, та здержав ся. Вона не курить, а він мав би курити? Сором та ганьба! Таж він мущина!

І знова бігли нові запернюваня і знова ішли понурі сумніви.

З пів години ходив по хаті.

Тота шафа враз з тютюняркою не давала йому супокою. Хотів виняти відтам тютюнярку та деінде примістити.

Але нагадав ся. Ліпше вийти

самому куди небудь. От приміром до пароха.

Старий частував тютюном — так як усе.

— Та я перестав уже курити..

— Від коли ?

— Від вчера. Шкода гроший та здоровля..

Що до другого, то може й не так. Він — парох — курить вже від давен-давна, а стан його здоровля не погіршив ся ані трошки. Хтож може знати, що то́ шкодить? Може лікарі? Ет, сьмійте ся з них!

— І то правда!

— Отже спробуйте! Ні? Бодай половинку, чверть. І то ні? А то дуже красно! Але на жаль то не добре так відразу відвикати. Ліпше потроха. От приміром так: два дні курити по пять цигар, два дні по чотири і так далі аж до одного. А опісля мож цілком перестати. Так то що иньшого, то і легше і здоровійше. Інакше може зашкодити.

Зашкодити?

Розуміє ся, розуміє ся. Таж він, старий, не дуриє би — і старий став знова припрошувати.

Ні! Таки не мож, треба вперед поспитати її о дозвіл.

А певно, певно! Так само і він, старий колись робив...

V.

Підчас обіду роздумував над радою старого.

Ліпше таки так, як парох радив, бо лекше. Від разу годі; знає то прецінь по собі — перед обідом пробував. Трохи видержав, а хто знає, як було би далі. А так поволи-поволи то й вийде на добре. Можна спробувати! Коли ні, то аж опісля стане відразу відвикати — тоді, коли не удасться по троха.

Оповів се її і спитав, чи годить ся. Куплять одну пачку за тринадцять, не багато винесе, а результат буде добрий.

А коли слуга принесла тютюн, то поділив пачку на двоє: кому на довше вистане.

Взяла з тютюняркою, а він з пачкою. Так було її вигіднійше і він уступив з любови.

І знов закурили собі.

— А смакує тобі Люнчику?

— Чому ні? Ще питаєш! Ми тепер мов пани. Таж погадай собі, що я від рава не курив. Я мучив ся!

Та вона не могла о собі того

сказати, а він пускав густі клуби диму і рецитовав Шевченкові слова: »Я пан над панами!«

VI.

Минуло кілька днів; вони відвикали. А щоби все таки »не пошкодило« — а він того дуже бояв ся — постановив таки зараз курити першого тижня що день по вісім цигар, а потому що тижня о одно менше.

Застеріг собі при тім, що в разі потреби можна »дещо змінити«. І втретє заключили вони згоду.

— — — — —

Записував якісь хрестини у метрику, а вона щось шила. Та її якось знудило ся і перервала перша мовчанку.

— Люнчику, Люнчику! А багато мавш еще тютюну з тої пачки, яку ми передучора поділили?

Витягнув майже порожну

Стала сьміятись, аж заходила ся. Питав, чому, а вона просила, щоби показав її тоту пачку.

Оглянула і звернула увагу, що пачка, яку між себе поділили, була з червня, а ся є з липня. Так бодай здає ся її... І знова сьміяла ся.

— То нич — мовив — я був учора рано на полю і мабуть випав мені з кішени тютюн. А в крамниці купив я сьвіжий.

— І уже так мало?

— Відвикаю — кавав зі сьміхом і питаю, чи може де не виділа тої пів пачки.

— Чому ні! Та ти забув дома і я її навіть мала...

— Мала?

Так мала, але уже викурила і свій і його, бо вона також відвикає...!

.
Відвикали довше, ніж надіяли ся. Пізнійше зрекли ся уже і меблів, які мали купити за заощаджені гроші. Поки що обійдуть ся і без них. Остаточо, як будуть перепроваджувати ся, то меблі знищили би ся...

.
Їхав до міста — на самого першого. Просила, щоби купив дві пачки по короні. А то з двох причин; по перше, винесе се пропорціонально таньше, ніж кілька тринадцяток, а по друге — що важнійше — він буде в місті аж осьмого.

VI.

Вернув і оповідав, з ким бачив
ся в касині.

— А ти чого туди лазив?

— Як то чого? Таж мусів лист
написати.

— До кого? — перебила скоро.

— А вжеж що не до панночок,
а до Геня. Я мусів прецінь написа-
ти, що ми обов пізнійше вступимо
до того товариства. Та я й написав,
що, як хто хоче перестати курити,
то йому і кружків не треба. А як
хто не може...

— А тютюну ти купив? — пе-
ррвала — бо мені так дуже хотіло
ся курити, а ти так мало лишив!

Перепрошував її, се стало ся
тільки через похибку. Деж би він
забув на свою Олю!

І він витягнув з кишені нову
пачку.

— Е та то якась інакша? Не
така, як усе куримо.

— Бо то таке — казав — ми
переконали ся, що не можемо від-
викнути від куреня.

Притакнула головою.

— Отже мусимо курити — ви-
водив далі піднесеним — поважним
голосом. — А коли куримо, то тра-
тимо гроші і здоровля. Відвикнути

годі, отже треба щось ратувати, або гроші або здоров'я. Гроші годі, бо ми не перестаємо, а здоров'я можна ратувати ще тим, що будемо ліпший тютюн курити. А ліпший є дорожший — так зі всім на світі; тому то й купив я дорожшу пачку за дев'ятьдесять два.

— І довше будемо жити! Я аж нині пізнав, який тамтой тютюн шкідливий. Я закурив одно цигаро з сеї пачки, а опісля одно з тамтої. І не докурив, так в горлі дерло! А ми такий курили, Олю, ми курили такий шкідливий!

А вона тішила ся, що так добре урядив її любий Люнчик і цілувала його і тішила ся і цілком годила ся в ним.

Львів, 99.

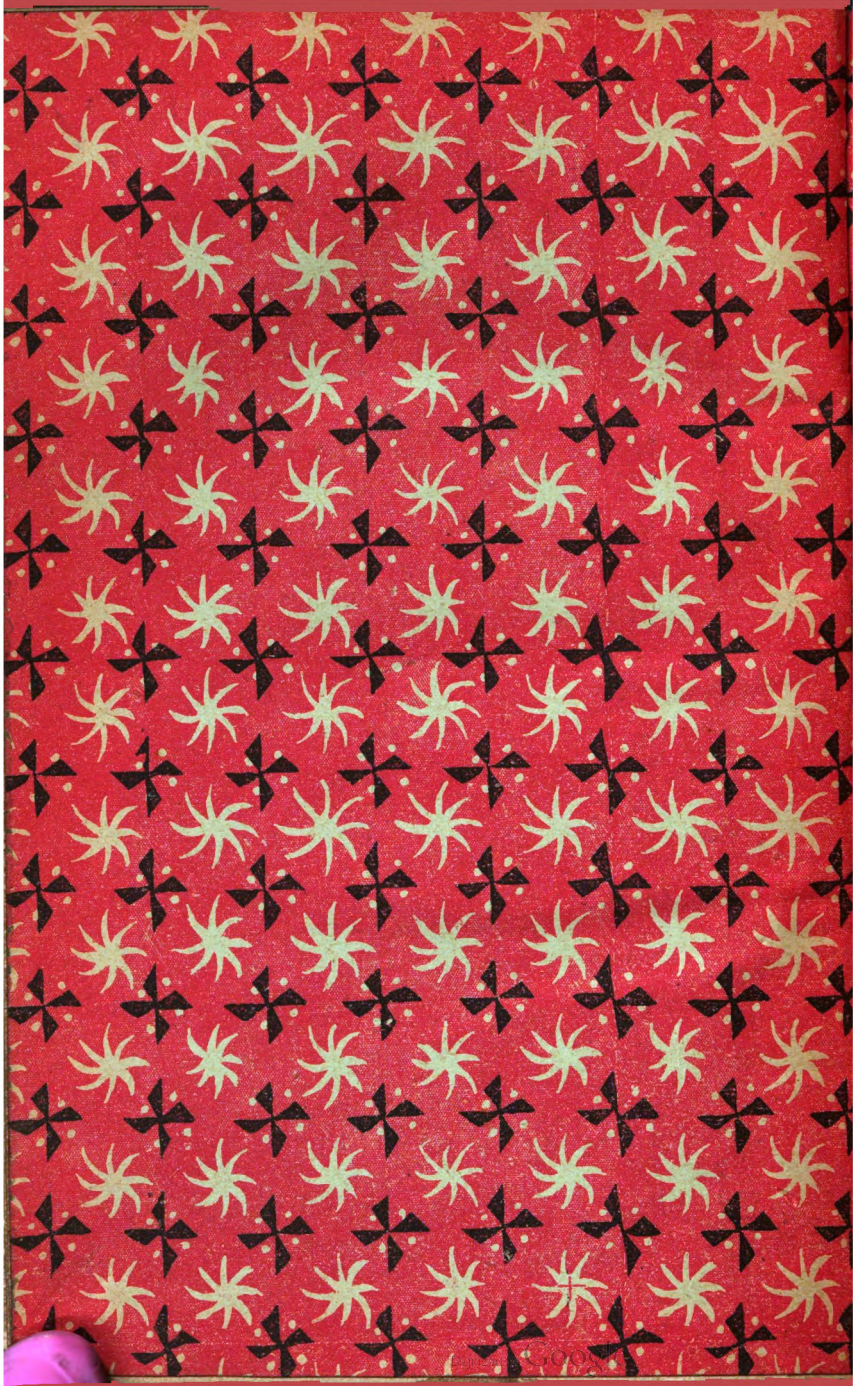
З м і с т

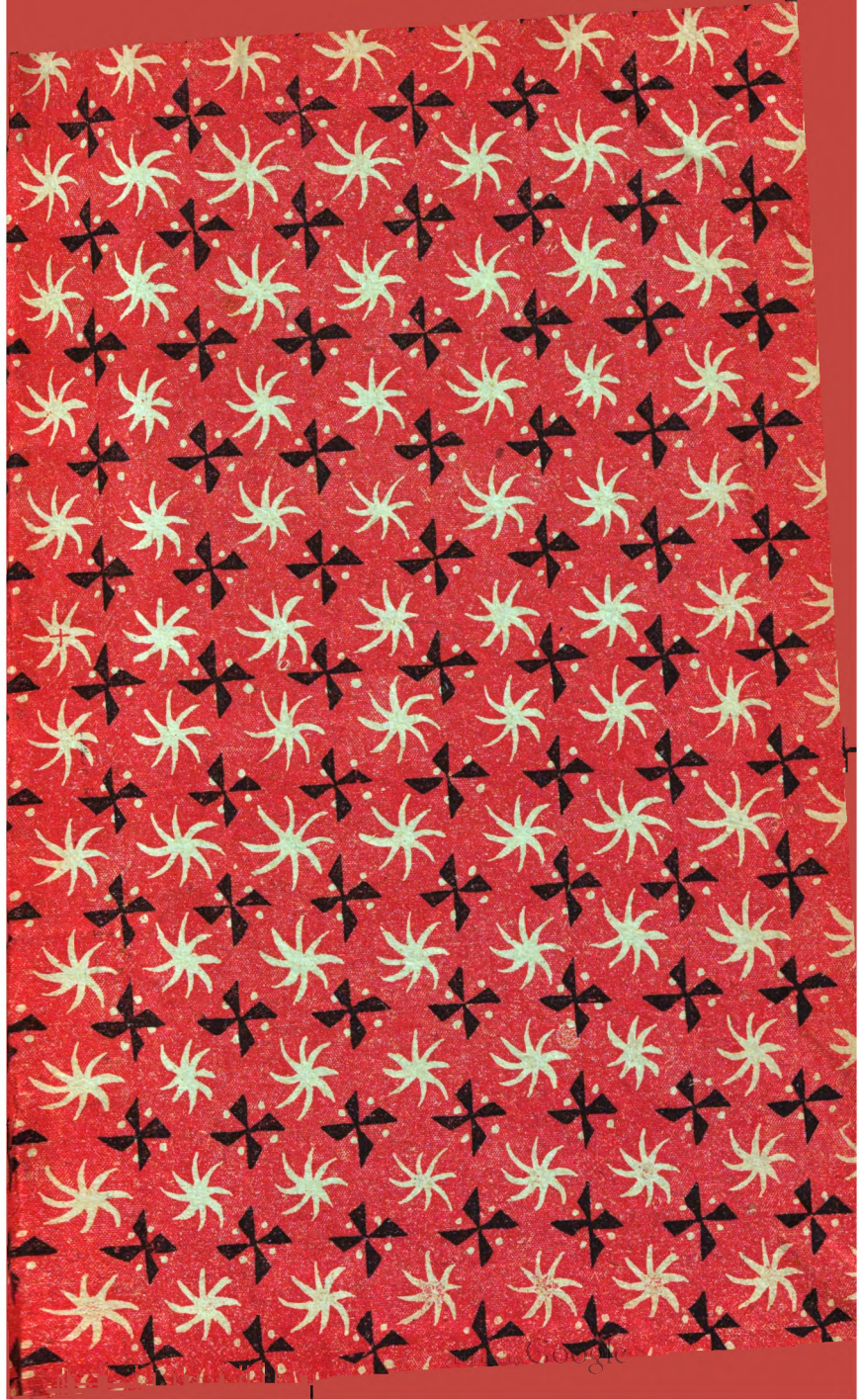
Матура	3
Нетя і Лилик	35
Нема шансів	49
Моя історія	54
Взаїмність	65
Перше розчарованє	69
Перестаньмо курити	73

Важнійші похибки друкарські:

На стор.	є	має бути:
40	помаранч	номаранчів;
42	в еерци	в серцю;
45	усе	і усе;
78	Люсю	Люсею.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA

3 0112 073221811